

Pesachim Sources 9

רי"ף מסכת פסחים דף א עמוד ב

[דף ד' ע"א] והשתא דקיימא לן אור אורתא הוא ודכולי עלמא מיהא חמץ לא איתסר אלא משש שעות ולמעלה כדבעינן למימר לקמן אמאי מקדמינן ובדקי' מאורתא נשתהי עד למחר ונבדוק בשית וכי תימא זריזין מקדימין למצות כדכתיב וביום השמיני ימול בשר ערלתו מלמד שכל היום כשר למילה אלא שהזריזין מקדימין למצות שנאמר וישכם אברהם בבקר נבדוק מצפרא אמר רב נחמן בר יצחק בשעה שבני אדם מצויין בבתיהן ואור הנר יפה לבדיקה אמר אביי הלכך האי צורבא מרבנן לא ליפתח בעידניה באורתא דתליסר נגהי ארביסר דילמא ממשכא ליה שמעתא ואתי לאמנועי ממצוה:

חידושי הר"ן מסכת פסחים דף ד עמוד א

שם שנאמר וישכם אברהם בבוקר, וא"ת והיכי מוכח מהני קראי דזריזין אין מקדימין למצות (אפי') [טפי] מצפרא, הא בפ' גיד הנשה [חולין צא ב] יליף ר' אבוהו מהני קראי דת"ח לא יצא יחידי בלילה, י"ל דהכא מוכח מקרא דעקדה דלא היה אברהם נמנע מלצאת יחידי דשלוחי מצוה אין נזוקין, ועוד דשני נעריו היו עמו, והתם מפיק לה מוישכם דגבי הפיכת דודם דלא היה מצוה ויחידי הוה.

בית הבחירה למאירי מסכת פסחים דף ד עמוד א

מצות מילה בשמיני שנ' וביום השמיני ימול בשר ערלתו וכל היום כשר בה שכל שמצותו ביום כשר בה כל היום אלא שזריזין מקדימין למצות וכמו שנ' בעקדה וישכם אברהם בבקר ואף בדיקת חמץ אף על פי שאין איסורו אלא משש שעות ולמעלה מקדימין לבדיקתו כמו שביארנו ושמה תאמר נבדוק בארבעה עשר שחרית ודי לנו הקדימה בכך אין בני אדם מצויים בבתיהם ונמצאו מתרשלים ואפי' היה אדם בטל מ"מ אור הנר יפה לבדיקה כדי להכניסו לחורים ולסדקים ואין אור שלה שולטת ביום האדם בטל ובית אפל יראה מסוגיא זו שאפשר לבדוק בו ביום אלא שבתלמוד המערב אמרו בהדיא שאף בזו אסור שאף בבית אפל אין אור שלה נוהר ביום כבלילה והוא שאמרו שם מבואות האפלים מהו לבדקם בתחלה ביום מליהון דרבנין אמרין לא כמה דמנהר ביממא מנהר בליליא דאמר רב הונא כד הוינן ערקין בהלין בוטיא בסדרא רבה היו מדליקין עלינו נרות בשעה שהיו כהים היינו יודעים שהוא יום כלומר לזמן קריאת שמע של שחרית בשעה שהיו מבהיקים היינו יודעים שהוא לילה כלומר לזמן קריאת שמע של ערבית ואף סוגיא זו אפשר לדחוק ולפרשה בדרך זה ומתוך כך עקר הבדיקה בלילה שמחרתו י"ד ואם חל י"ד בשבת בודקין אור שלשה עשר: מעתה תלמיד הקובע עתים לתורתו והיה זמן קביעותו בכל לילה בתחלת הלילה והוא הקרוי כאן עידינה על דרך שאמרו במקום אחר והני מילי דלא קביע ליה עידינה בלילה זו מיהא ראוי לו לדחות את קביעותו ולא יתחיל בו שמא שמועה מושכתו ויבא לידי בטול מצוה ואצ"ל שכן בשאר מלאכות ויש מפרשים בפירוש לא ליפתח דוקא בתחלת מסכתא ומשום דכל התחלות קשות חשש שמא ימשך אחריה ואין זה כלום שכל שמועה ושמועה אדם נמשך אחריה וכל שכן התלמיד שהוא נהנה בה וכן פירשו בעדניה בדברים זרים ואל תחוש לדבריהם:

רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ב הלכה ג

ומדברי סופרים לחפש אחר החמץ במחבואות ובחורים ולבדוק ולהוציאו מכל גבולו, וכן מדברי סופרים שבדקין ומשביתין החמץ בלילה מתחלת ליל ארבעה עשר לאור הנר, מפני שבלילה כל העם מצויין בבתיהן ואור הנר יפה לבדיקה, ואין קובעין מדרש בסוף יום שלשה עשר, וכן החכם * לא יתחיל לקרות בעת זו שמא ימשך וימנע מבדיקת חמץ בתחלת זמנה.

בעל המאור מסכת פסחים דף ד עמוד א

הא דתניא אין בודקין לאור החמה לא תימא ה"מ בי"ג שיש לו לבדוק ליל ארבעה עשר אלא אפי' בי"ד ומפורש בירושלמי לא לאור החמה וכי יש חמה בלילה אלא תפטר בשלא בדק הדא אמרה אפילו ביום צריך לבדוק לאור הנר.

כתוב שם לראב"ד מסכת פסחים דף ד עמוד א

במאור דף ד. ד"ה הא דתניא אין בודקין. לרי"ף סי' תשב (פסחים דף ז ב) כתוב שם: הא דתניא אין בודקין לא לאור החמה, לא תימא הני מילי בי"ג שיש לו לבדוק ליל י"ד, אלא אפילו [בי"ד וכו'].

אמר אברהם: כל זה רעיון רוח וכי היאך למדנו מזה הירושלמי [פסחים פ"א ה"א] שלא ימתין עד שחרית ויבדוק לאור הנר. אבל למדנו זה ממשנתנו ומן הטעם שפירשו עליה בשעה שבני אדם מצויים [בבתיאם] וכו' ואור הנר וכו'. הא למדנו שאין רשאי להמתין. ואם עבר ולא בדק בלילה הרי פירשו בגמרא דאכסדרא [דנפיש נהורא] או כנגד ארובה נבדקין לאור החמה אבל צדדין אין נבדקין אלא לאור הנר. ובאמת היה לו להביא הירושלמי האחר [פ"א ה"א] שאמרו שאפילו בבית אפל אין אור הנר מבהיק [ביום] כמו שמבהיק בלילה. ולמדנו מכאן שאפילו אדם בטל ובית אפל אינו רשאי להמתין ליום י"ד, ומן הגמרא שלנו לא למדנו דבר זה. וזה היה לו להביא מרגניתא והביא חספא.

מלחמת ה' מסכת פסחים דף ד עמוד א

כתוב בספר המאור הא דתניא אין בודקין לא לאור החמה לא תימא הני מילי בשלשה עשר שיש לו לבדוק לילי ארבעה עשר אלא אפילו בי"ד ומפורש הוא בירושלמי:

אמר הכותב וכי היאך עלה על דעתו לומר כן והלא בגמ' העלוה לצדדין דלא נפיש בהו אורה וצריך נר ומה שאמר דאפילו בארבעה עשר הוא לשון מעוקם אלא דוקא בי"ד אבל בי"ג אף לאור הנר אינו בודק ביום מדרב נחמן דאמר בשעה שבני אדם מצויין בבתיאם ואור הנר יפה לבדיקה כלומר להמתין עד ארבעה עשר שחרית אינו רשאי מפני שבני אדם מצויין בבתיאם בלילה ואם בא להקדים נמי בשלשה עשר אינו בודק מפני שאור הנר יפה לבדיקה בלילה ומפורש הוא בירושלמי ורבינו ז"ל לא כתב דברים הללו (משם) מפני שהם פשוטין בגמרא שלנו ולפיכך הוצרכתי לכתוב זה:

חידושי הריטב"א מסכת פסחים דף ד עמוד א

אמר אביי הלכך האי צורבא מרבנן כו'. פירש הרי"ט ז"ל כיון דטעמא לאו משום זריזות אלא משום שאור הנר יפה ראו שלא לטרוף השעה ותהא בדיקה שלא כראוי הלכך לא ליפתח (שלא) בעידניה, וכתב ז"ל מיהו אם פתח אינו נדחה לגמרי אלא יקצר כל מה שאפשר, ודוקא לעידניה דהיינו דרך קבע, בעתו הקבועה ללילה, אבל בדרך עראי לעיוני בעלמא שרי, וכיון דעידניה שהיא מצוה אסרינן ק"ו לאכילה ומרחץ וחבריהם שהוא אסור, ומיהו אף בהנהו אפשר לומר שאם התחילו אין מפסיקין כיון דכל [ה]לילה זמניה ע"כ.

ט"ז אורח חיים סימן תלא ס"ק א

(א) (פמ"ג) בתחלת ליל י"ד כו'. בגמ' פרכי' מכדי חמץ מו' שעות אסור נבדקי' בשית וכו' זריזין מקדימין למצו' נבדוק מצפרא שנא' וישכם אברהם בבקר אר"נ בר יצחק בשעה שבני אדם מצויים בבתיאם ואור הנר יפה לבדיק' פירש"י אבל ביום מחשיך וכו' לבדוק לאור היום הא ילפינן לקמן חיפוש מנרות. גם הטור העתיק ב' טעמים אלו ונראה דצריכי תרווייהו דעכ"פ בעי' שעה מבוררת לקבוע בה בדיקה דהיינו לומר שיש שינוי באותו שעה ויש בה רושם ע"כ הקשה בגמרא דנבדוק בשית שאז יש רושם ושינוי באיסור חמץ דאורייתא ובצפרא יש שינוי מחמת הקדמת זריזים שרגילים בעת ההיא כמו באברהם ובליל' אין שום שינוי אלא בתחלת' שאז דרך אדם לבוא לביתו מבחוץ אלא דביאת האדם רגיל להיות ב"ה בעוד קצת יום וצריך להמתין עד שהנר מבהיק ע"כ ימתין משעת ביאתו שאז יש שינוי עד הבהקת הנר שהוא הלילה ממש ואותה שעה שימתין יהי' פנוי לגמרי שלא ימשך ביטול הבדיק' מזמן המוגבל דהיינו יש בהן שינוי שהיא סמוך לביאתו תכף דוקא וא"כ שפיר צריכים לתרתי הנך טעמי:

מגן אברהם סימן תלא ס"ק ב

ב (פמ"ג) (מחה"ש) בודקי'. מדאורי' בביטול בעלמא סגי דכשמבטל בלבו ומפקירו שוב אינו שלו ואינו עובר עליו אלא שחששו שמא יבא לאכול ולכן הצריכו לבדוק ולבערו מן הבית והא דלא חששו כן בשאר איסורים שאני חמץ דלא בדילי מיני' כולי שתא א"נ כיון שהחמיר' עליו תורה לעבור בבל ירא' אם אינו מבטלו לכן החמירו עליו חכמים (תוס' רפ"ק) ועמ"ש סי' תמ"ב:

חק יעקב סימן תלא ס"ק ח

[ח] ללמוד מבעוד יום. דהיינו התחיל בהיתר, כמו שכתב הב"י [ד"ה ומה] (ודלא כמ"א ס"ק ח שכתב דמיירי בהתחיל באיסור, דהיינו חצי שעה קודם לילה, ודברים אלו דחיים הם כמו שכתבתי לעיל ס"ק ה', ע"ש). ומשמע דאם התחיל באיסור פוסק אליבא דכולי עלמא, וגם משמע לכאורה דוקא בלימוד אין להפסיק לדעה זו, מה שאין כן במלאכה ושאר דברים מפסיק אליבא דכולי עלמא. וצריך עיון מאי שנא מדלעיל סימן רל"ב [סעיף ב] בהני דברים שאסורים לעשות סמוך למנחה דאם התחיל אפילו באיסור אינו פוסק. ואף דבדיקת חמץ דרבנן, וכל שכן בהתחיל בהיתר אפילו בקריאת שמע דאורייתא אינו פוסק, עיין לעיל סימן רל"ה [סעיף ב]. וכהאי גוונא יותר קשה לדעת היש אומרים שהביא רמ"א בהג"ה, והוא דעת הטור. ומאוד טרחו האחרונים לחלק(ו) כמה חלוקים שונים בזה, ודבריהם דחוקים. ולענ"ד נראה דלא קשה

מידי, דדוקא גבי לימוד יש לחוש יותר כיון דאין קץ וסוף ללימוד תורתנו, וראוי לקיים והגית בו יומם ולילה [יהושע א, ח], על כן ראוי לחוש יותר שמא ימשוך זמן רב, ואף אם התחיל פוסק לדעת הטור, דהלא סוף כל סוף יפסיק בלימודו לבסוף שלא יעבור זמן תפלה או בדיקתו. מה שאין כן במלאכה וכהאי גוונא, כיון דיש קץ וסוף לכל הדברים, אף אם ימשך זמן מה לא (אטרחהו) חכמים לפסוק באמצע מטעם שמא ימשך, דאולי יגמור ואחר כך יתפלל, כיון שיש שהות להתפלל, כמבואר לעיל סימן רל"ב [שם]. ובזה יתורץ גם כן קושית בעל המאור בפרק קמא דשבת [ג, ב ד"ה מתניתין] על הא דאמרינן [שם יא, א] כגון אנו מפסיקין לקריאת שמע ולתפלה מדברי תורה. ומקשה, והלא אפילו אצל מלאכות [שם ט, ב] אמרינן אם התחילו אין מפסיקין, ותירץ דמייירי בדליכא שהות. ולפי מה שכתבתי לא קשה מידי, כיון דאין קץ וסוף לתורתנו ולבסוף עכ"פ יפסוק כדי שלא יעבור זמן תפלה, מה לי אם יפסוק עכשיו או אחר כך. (ומהאי טעמא אין מברכין ברכה אחרונה אחר הלימוד, כמו שכתב ב"י סימן מ"ז ד"ה כתוב בתשובת). מה שאין כן בהני מלאכות, כיון שאפשר לגמור המלאכה ועדיין יש שהות. וכן נראה לי קצת ראייה לסברא זו מסוגיא דפרק קמא דשבת דף י"א [ע"א], דמקשה הש"ס ואם התחילו אין מפסיקין הא תנא לה רישא אין מפסיקין, ומשני סיפא אתאן לדברי תורה שאין מפסיקין. וקשה, אכתי הקושיא במקומה עומדת דהוי זו ואין צריך לומר זו, דאם משאר דברים אין מפסיקין לתפלה לא כל שכן שאין מפסיקין מדברי תורה, ואף לדעת בעל המאור [שם] דפירש דאין מפסיקין מדברי תורה אפילו בדליכא שהות להתפלל, מכל מקום עיקר תירוץ זה חסר מן הספר. ולפי מה שכתבתי הכל ניחא. ולפי זה דוקא בלימוד פליגי שני הדעות אי מפסיקין, מה שאין כן במלאכה ואכילה אם התחילו אין מפסיקין, ודוק:

ביאור הגר"א אורח חיים סימן תלא סעיף ב

ו"א. כיון שאמרו דילמא כו' אין חילוק וע' מ"א שכת' דהיינו בהתחיל באיסור ובהא פליגי דמ"ס כיון שבדיקת חמץ מדאורייתא בלא ביטלו צריך להפסיק ומ"ס דהא מ"מ אינו מדאורייתא עד חצות היום. אבל דברי הטור לא משמע כן ונראה טעמו כיון דעיקר הבדיקה בתחלת הלילה כמ"ש בירושל' וכמ"ש הר"ן ויליף לה בירושלמי מקרא לכן חיישינן והוי כאין שהות אף על גב דל"ד לגמרי וכמש"ש דלמא ממשיך כו':

משנה ברורה סימן תלא ס"ק יא

(יא) שצריך להפסיק - אף דהתחיל בהיתר. וטעמם [יד] דעיקר מצוה לכתחלה קבעו חכמים בתחלת הלילה וע"כ צריך להפסיק כדי שיתקיים המצוה כתקונה:

ספר מסילת ישרים פרק ו

בבאור מדת הזריזות

אחר הזהירות יבוא הזריזות, כי הזהירות טובב על ה"לא תעשה" והזריזות על ה"עשה", והיינו (תהילים לד טו): סור מרע ועשה טוב. וענינו של הזריזות מבואר, שהוא ההקדמה למצות ולהשלמת ענינם. וכלשון הזה אמרו ז"ל (פסחים ד): זריזים מקדימים למצות. וזה, כי כמו שצריך פקחות גדול והשקפה רבה לינצל ממוקשי היצר ולהמלט מן הרע שלא ישלוט בנו להתערב במעשינו - כן צריך פקחות גדול והשקפה לאחוז במצות ולזכות בהם ולא תאבדנה ממנו. כי כמו שמסבב ומשתדל היצר - הרע בתחבולותיו להפיל את האדם במכמורות החטא, כן משתדל למנוע ממנו עשית המצות ולאבדם ממנו. ואם יתרפה ויתעצל ולא יתחזק לרדוף אחריהם ולתמוך בהם, ישאר נעור וריק מהם בודאי. ותראה כי טבע האדם כבד מאד, כי עפריות החמירות גס, על כן לא יחפוץ האדם בטורח ומלאכה. ומי שרוצה לזכות לעבודת הבורא יתברך, צריך שיתגבר נגד טבעו עצמו ויתגבר ויזדרז, שאם הוא מניח עצמו ביד כבודותו, ודאי הוא שלא יצליח. והוא מה שאמר התנא (אבות פרק ד): הוי עז כנמר, וקל כנשר, ורץ כצבי, וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים. וכן מנו חכמים ז"ל (ברכות לב): בדברים הצריכים חיזוק, תורה ומעשים טובים. ומקרא מלא הוא (יהושע א): חזק ואמץ מאד לשמר לעשות ככל - התורה אשר צוך משה עבדי, כי חיזוק גדול צריך למי שרוצה לכפות הטבע אל הפכו.

והנה שלמה שנה מאד באזהרתו על זה בראותו את רוע העצלה וההפסד הגדול הנמשך ממנה ואמר (משלי ו): מעט שנות מעט תנומות מעט חבק ידים לשכב, ובא - כמהלך ראשך ומחסרך כאיש מגן. כי הנה העצל אף - על - פי שאינו עושה רע בקום עשה, הנה הוא מביא את הרעה עליו בשב ואל תעשה שלו. ואמר (שם יח): גם מתרפה במלאכתו, אח הוא לבעל משחית. כי אף - על - פי שאיננו המשחית העושה את הרעה בידי, לא תחשוב שהוא רחוק ממנו, אלא אחיו הוא ובן גילו הוא. ואמר עוד לבאר רעת העצל באור ציורי, מה שיקרה ויולד לעינינו יום יום (שם כד): על שדה איש - עצל עברתי ועל - כרם אדם חסר - לב, והנה עלה כולו קמשונים כסו פניו חרלים וגו', ואחזה אנכי אשית לבי, ראיתי לקחתי מוסר, מעט שנות מעט תנומות וגו', ובא - מתהלך רישך וגו'.

והנה מלבד פשוטו אשר הוא אמיתי כמשמעו שהוא מה שקורה אל שדה העצל ממש, הנה דרשו בו חכמים ז"ל, מדרש נאה, זה לשונם (ילקוט): והנה עלה כולו קמשונים, שמבקש פירוש של פרשה ואינו מוצא. כסו פניו וגו', מתוך שלא עמל בהם, הוא יושב ומטמא את הטהור ומטהר את הטמא, ופורץ גדרן של תלמידי חכמים. מה ענשו של זה? שלמה פירשו (קהלת י'): ופורץ גדר ישכנו נחש. והיינו, כי רעת העצל אינה בבת אחת, אלא מעט מעט, בלא שידע וירגיש בה, כי הנה הוא נמשך מרעה אל רעה עד שימצא טבוע בתכלית הרעה. הנה בתחלה אינו אלא מחסיר הטרור אשר היה ראוי לו, ומזה נמשך שלא ילמוד בתורה ככל הצורך. ומפני חסרון הלימוד, כשיבוא אחר - כך ללמוד תחסר לו ההבנה. והנה אלולי היתה גומרת רעתו בה, כבר היתה רבה. אך עוד מתרבה והולכת במה שברצותו על - כל - פנים לישב הפרשה והפרק ההוא, הנה יגלה בה פנים שלא כהלכה, וישחית האמת ויהפכה, ויעבור על התקנות ויפרוץ את הגדרים, וסופו כליה כמשפט כל פורץ גדר. אמר שלמה: "ואחזה אנכי אשית לבי", התבוננתי על הדבר הזה וראיתי גודל הרע שבו שהוא כארס ההולך ומתפשט מעט - מעט, ואין פעולתו ניכרת עד המיתה. וזהו, "מעט שנות וגו' ובא כמהלך רישך ומחסרך כאיש מגן".

והנה אנחנו רואים בעינינו כמה וכמה פעמים שכבר לבו של האדם יודע חובתו ונתאמת אצלו מה שראוי לו להצלת נפשו ומה שחובה עליו מצד בוראו, ואף - על - פי - כן יניח, לא מחסרון הכרת החובה ההיא ולא לשום טעם אחר, אלא מפני שכבודות העצלה מתגברת עליו, והרי הוא אומר, אוכל קמעא, או אישן קמעא, או קשה עלי לצאת מביתי, פשטתי את כתנתי, איככה אלבשנה, חמה עזה בעולם, הקרה רבה או הגשמים, וכל שאר האמתלאות והתואנות אשר פי העצלים מלא מהם. ובין כך ובין כך, התורה מונחת, והעבודה מבוטלת, והאדם עוזב את בוראו. והא מה ששלמה אומר (קהלת י'): בעצלתים ימך המקרה ובשפלות ידים ידלוף הבית. ואולם אם תשאל את פי העצל, יבוא לך במאמרים רבים ממאמרי החכמים, והמקראות מן הכתובים, והטענות מן השכל, אשר כולם יורו לו, לפי דעתו המשובשת, להקל עליו ולהניחו במנוחת עצלותו. והוא איננו רואה שאין הטענות ההם והטעמים ההם נולדים לו מפני שיקול דעתו, אלא ממקור עצלותו הם נובעים, אשר בהיותה היא גוברת בו, מטה דעתו ושכלו אל הטענות האלה, אשר לא ישמע לקול החכמים ואנשי הדעה הנכונה. הוא מה ששלמה צווח ואומר (משלי כו): חכם עצל בעיניו משבעה משיבי טעם. כי העצלה איננה מנחת לו שיהיה אפלו חש לדברי המוכיחים אותו, אלא יחשוב הכל לתועים ושוטים והוא לבדו חכם. והנה תדע כי זה כלל גדול מנוסה במלאכת הפרישות, שכל קולא צריכה בדיקה. כי אף - על - פי שיכולה להיות ישרה ונכוחה, אמנם, קרוב הדבר שתהיה מעצות היצר ומרמותיו, על כן צריך לבדוק אחריה בחקירות ודרישות רבות. אם אחר כל אלה תצדק, ודאי שהיא טובה.

כללו של דבר, חיזוק גדול צריך האדם להתחזק ולהתגבר בזריזות לעשות המצות, בהשליכו מעליו כובד העצלה המעכבת על ידו. (וישתמש במדת העצלות, בתאוות הבהמיות, אשר הנאותיהם חולפות מן האדם, וישאר עליו חרפתם בעוה"ז וענשם בעוה"ב.) ותראה שהמלאכים נשתבחו במדה הטובה הזאת, שנאמר בהם (תהלים קג): גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו. ואומר (יחזקאל א'): והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק. והנה אדם הוא אדם ולא מלאך, על - כן אי אפשר לו שיגיע לגבורתו של המלאך. אך ודאי, שכל מה שיוכל להתקרב במדרגתו אליו, ראוי שיתקרב. ודוד המלך היה משבח על חלקו ואומר (תהלים קיט): חשתי ולא התמהמהתי לשמר מצותיך.

ספר מסילת ישרים פרק ז

בבאור חלקי הזריזות

חלקי הזריזות שנים, אחד קודם המעשה ואחד אחרי כן. קודם התחלת המעשה הוא שלא יחמיץ האדם את המצוה, אלא בהגיע זמנה או בהזדמנה לפניו או בעלותה במחשבתו, ימהר יחיש מעשהו לאחוז בה ולעשות אותה ולא יניח זמן לזמן שיתרבה בינתים. כי אין סכנה כסכנתו, אשר הנה כל רגע שמתחדש, יוכל להתחדש איזה עכוב למעשה הטוב. ועל אמיתת זה הדבר העירונו ז"ל (בראשית רבה פרק עו): בענין המלכת שלמה שאמר דוד לבניהו (מלכים א א): והורדתם אותו אל - גיחון, וענה בניהו: אמן, כן יאמר ה'. אמרו, זה לשונם (בראשית רבה עו): רבי פינחס בשם רבי חנן דצפורי, והלא כבר נאמר (דבה"א כב): הנה בן נולד לך הוא יהיה איש מנוחה? אלא הרבה קטגורין יעמדו מכאן ועד גיחון. על - כן הזהירו זכרונם לברכה (מכילתא שמות יב): ושמתם את המצות, מצוה הבאה לידיך אל תחמיצנה, ואמרו (נזיר כג): לעולם יקדים אדם לדבר מצוה, שלפי שהקדימה בכירה לצעירה, זכתה וקדמה ארבעה דורות בישראל למלכות. ואמרו (פסחים ד): זריזים מקדימים למצוות. וכן אמרו (ברכות ו): לעולם ירוץ אדם לדבר מצוה ואפילו בשבת. ובמדרש אמרו (בראשית רבה פ' מח): הוא ינהגנו על - מות, בזריזות, כאלין עולמתא, כמה דאת אמר (תהלים סח): בתוך עלמות תופפות. כי הזריזות היא מדת שלימות גדול אשר טבעו של האדם מונעה ממנו עתה. ומי שמתגבר ותופש בה כל מה שיוכל, הנה לעתיד לבוא יזכה לה באמת, אשר הבורא יתברך יתנה לו שכרו חלף מה שהשתדל אחריה בזמן עבודתו. אך הזריזות אחר התחלת המעשה הוא, שכיון שאחז במצוה, ימהר להשלים אותה ולא להקל מעליו כמי שמתאוה להשליך מעליו משאו, אלא מיראתו פן לא יזכה לגמור אותה. ועל זה הרבו להזהיר, זכרונם לברכה, ואמרו (בראשית רבה פ' פה): כל המתחיל במצוה ואינו גומר אותה, קובר אשתו ובניו. ואמרו (שם): אין המצוה נקראת אלא על שם

גומרה. ואמר שלמה המלך עליו השלום (משלי כב): חזית איש מהיר במלאכתו לפני - מלכים יתיצב, בל יתיצב לפני חשוכים. וחכמים זכרונם לברכה (סנהדרין קד) יחסו לו השבח הזה, על שמיהר במלאכת בנין הבית ולא נתעצל בה לאחר אותה. וכן דרשוהו על משה עליו השלום, על שמיהר במלאכת המשכן. וכן תמצא כל מעשיהם של צדיקים תמיד במהירות. אברהם כתוב בו (בראשית יח): וימהר אברהם האלה אל שרה ויאמר מהרי וגו', ויתן אל הנער וימהר. רבקה, (שם כד) ותמהר ותער כדה וגו'. וכן אמרו במדרש (במדבר רבה פרשה י): ותמהר האשה וגו' (שופטים יג), מלמד שכל מעשיהם של צדיקים במהירות, אשר לא יתנו הפסק זמן לא אל התחלת המצוה ולא אל השלמתה. ותראה שהאדם אשר תלהט נפשו בעבודת בוראו, ודאי שלא יתעצל בעשית מצותיו, אלא תהיה תנועתו כתנועת האש המהירה, כי לא ינוח ולא ישקוט עד אם כלה הדבר להשלימו. ואמנם, התבונן עוד, שכמו שהזריזות הוא תולדת ההתלהטות הפנימי, כן מן הזריזות יולד ההתלהטות. והיינו, כי מי שמרגיש עצמו במעשה המצוה כמו שהוא ממהר תנועתו החיצונה, כן הנה הוא גורם שתבער בו תנועתו הפנימית כמו כן, והחשק והחפץ יתגבר בו וילך. אך אם יתנהג בכבודות בתנועת איבריו, גם תנועת רוחו תשקע ותכבה. וזה דבר שהנסיון יעידהו. ואמנם כבר ידעת, שהנרצה יותר בעבודת הבורא, יתברך שמו, הוא חפץ הלב ותשוקת הנשמה. והוא מה שדוד המלך מתהלל בחלקו הטוב ואומר (תהלים מב): כאיל תערג על - אפיקי - מים כן נפשי תערוג אליך אלקים, צמאה נפשי לאלקים וגו'. (שם פד): נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה'. (שם סג): צמאה לך נפשי כמה לך בשרי. ואולם האדם אשר אין החמדה הזאת לזהות בו כראוי, עצה טובה היא לו שיזדרז ברצונו, כדי שימשך מזה שתולד בו החמדה בטבע, כי התנועה החיצונה מעוררת הפנימית, ובדאי שיותר מסורה בידו היא החיצונה מהפנימית. אך אם ישתמש ממה שבידו, יקנה גם מה שאינו בידו בהמשך, כי תולד בו השמחה הפנימית והחפץ והחמדה מכח מה שהוא מתלהט בתנועתו ברצון. והוא מה שהיה הנביא אומר (הושע ו): ונדעה נרדפה לדעת את ה', וכתוב (שם יא): אחרי ה' ילכו כאריה ישאג.

תלמוד בבלי מסכת יבמות דף לט עמוד א

מתני'. מצוה בגדול לייבם, לא רצה - מהלכין על כל האחין, לא רצו - חוזרין אצל גדול ואומרים לו: עליך מצוה, או חלוץ או ייבם. תלה בקטן עד שיגדיל, או בגדול עד שיבא ממדינת הים, או חרש או שוטה - אין שומעין לו, אלא אומרים לו: עליך מצוה, או חלוץ או ייבם. גמ'. איתמר: ביאת קטן וחליצת גדול - פליגי בה ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי, חד אמר: ביאת קטן עדיפא, וחד אמר: חליצת גדול עדיפא. מאן דאמר ביאת קטן עדיפא, דהא מצוה בייבום; ומאן דאמר חליצת גדול עדיפא, במקום גדול - ביאת קטן לאו כלום היא. תנן: לא רצה - מחזירין על כל האחין; מאי לאו לא רצה לייבם אלא לחלוץ, וקתני: מהלכין אצל האחין, שמע מינה ביאת קטן עדיפא! לא, לא רצה לחלוץ ולא לייבם. דכוותה גבי האחין לא רצו לא לחלוץ ולא לייבם, אמאי חוזרים אצל הגדול? למיכפייה לכפייה לדידהו! כיון דמצוה עליה דידיה רמיא, לדידיה כייפינן. תנן: תלה בקטן עד שיגדיל - אין שומעין לו; ואי ביאת קטן עדיפא, אמאי אין שומעין לו? ניטר דלמא גדיל ומייבם! וליטעמך, ובגדול עד שיבא ממדינת הים - אין שומעין לו, אמאי? ניטר דלמא אתי וחליץ! אלא, כל שהווי מצוה לא משהינן.

נשמת אדם חלק א כלל סח סעיף א

אך התה"ד כתב דשהווי מצוה לעשותו מן המובחר משהינן דוקא לזמן מועט, אבל לזמן מרובה חיישינן שמא ימות ותבטל המצוה. וצ"ע דמשמע מתה"ד דזמן ארוך כמו שהביא ראיה בקטן עד שיגדיל, ובגדול עד שיבא ממדינת הים, אבל עד שיבא מעיר לעיר משהינן, ובמועד קטן אמרינן שאני בנין בית המקדש דלא משהינן אף על גב דלא הוי אלא איזה ימים, וצ"ל דזה נקרא זמן מרובה. ואמנם באמת ראיות תה"ד אינו מוכרח אלא דדקדק כן מדתני במתני' ובגדול עד שיבא ממדינת הים, ולא תני עד שיבא ממדינה אחרת, וזה אינו מוכרח. אבל בספר חסידים ס' תתע"ח כתב וז"ל כתיב "חשתי ולא התמהמתי" כו' לא יעכב אדם את המצוה בעבור זה שאמרה תורה "ואנוהו" התנאה לפניו במצות כו' שלא יאמר אדם שיש לו לקנות טלית אמתין עד שיבא לידי טלית יפה מאוד, אלא יקנה מיד אעפ"י שאינה יפה כ"כ, וכן עיר שאין בה ס"ת ויש שם סופר שיודע לכתוב אבל אינו יודע לכתוב כ"כ יפה כסופר אחר שלא בא כ"כ בקרוב זמן, מוטב שיכתוב אותו המצוי מיד ע"ז נאמר חשתי עכ"ל. הרי דפליגי על תה"ד וכדמשמע פשטא דלשנא דגמרא ביבמות ל"ט כל שהווי מצוה לא משהינן, וכדאיתא במ"ק דמשמע אפילו לזמן מועט, ומה שכתב בס"ח שלא בא כ"כ בקרוב זמן, דמשמע דאם יבא בקרוב זמן ימתין היינו דוקא בכתיבת ס"ת, שאינו מקיים המצוה מיד עד שתגמור, ולכן ימתין זמן מועט, אבל במצוה שאפשר לקיים מיד יעשה מיד כמו שכתב בטלית יקנה מיד. וכיון דתה"ד לא הביא דברי ס"ח מוכח דלא ראה אותו, וא"כ נ"ל דנקטינן כדברי ס"ח וכדמשמע פשטא דלשנא דגמרא. ואין נראה לחלק דס"ח מיירי שיקיים המצוה בשלימות אלא שאינו מהודר כל כך, והתה"ד מיירי שלא יקיים בשלימות המצוה, כדמייתי ראיה מיבום דהיא עיקר מצוה, דזה אינו דאם כן אינו ראיה לקידוש לבנה במוצאי שבת דגם בחול עושה עיקר המצוה ולכן נ"ל כס"ח:

שו"ת שבות יעקב חלק א סימן לד

בחג הסוכות בשעת ההלל הביאו לאחד אתרוג ולולב עם שאר מינים והיה ע"פ הדין כשר לצאת בו ולא רצה לצאת בה כי רוצה להמתין שעה או שתיים שיביאו לו אתרוג מהודר ויותר נאה אי שפיר דמי למיעבד הכי או נימא דזרזין מקדימין למצוה עדיף:

תשובה הנה לכאורה נראה דזרזין מקדימין עדיף וראי' לזה מהא דאיתא בתורת כהנים ובש"ס דמנחות דף ע"ב אמר ר' יהודא חביבה מצוה בשעתה שמיד הוא מביא עשירת האיפה ואין ממתין לו עד שיעשיר ויביא כשבה או שעירה ר' אליעזר אומר חביבה מצוה בשעת' בעירוכין/ בערכין/ מיד הוא נותן סלע ואין ממתין לו עד שיעשיר ויביא חמש סלעים עכ"ל והובא בילקוט שמעוני ויקרא דף קכ"ט סוף ע"ד ע"ש הרי דאף למצוה מן המובחר אין מאחרין וכה"ג מבואר בא"ח סי' כ"ח דאם תפילין מזומנים בידו ואין לו ציצת א"צ להמתין על הציצית אלא מניח תפילין וכשמביאין טלית מעטפו עכ"ל וכתב שם ג"כ המ"א בס"ק ב' וז"ל וכה"ג ביבמות דף דף ל"ט כל שהווי מצוה לא משהיין אף על פי ש"ל שיעשה אח"כ המצוה יותר מן המובחר וכן הוא בילקוט ויקרא סוף דף קכ"ט חביבה מצוה בשעתה ע"ש ובמנחות עכ"ל המ"א וא"כ ה"ה בנדון דידן אכן כד מעיין שפיר יראה דכל מה יש לדחות דמהאי דתורת כהנים אין ראי' (מלבד די"ל דהת' גזירת הכתוב הוא אין ללמוד ממנו למקום אחר דהוי כשני כתובים הבאים כא' ואין מלמדיו) די"ל ודאי דאין ספק מוצי' מידי ודאי להתאחר במצוה דאולי יתעשר אף גם דהוא מידי דלא שכיח כדאמרן בגיטין חברך איעתר לא תאשר וכה"ג מצאתי לחלק בתשובת עבודת הגרשוני סי' י"ב ע"ש וגם מהאי דיבמות דקאמ' שם בדף ל"ט ע"א תלה בקטן עד שיגדיל אי בגדול עד שיבא ממדינת הים אין שומעין לו אמאי נטר דילמא אתי וחליץ אלא כל שהיו/ שהווי/ מצוה לא משהיין ע"כ גם מהתם אין ראי' דהתם ג"כ מה"ט כיו' דהוא רק על הספק דלמא אתי וחליץ או דלמא אתי גדול ממדינת הים ומייבם וכיון שהוא במדינות הים ואי אפשר לידע דעתו מספיקא שהווי מצוה לא משהיין מלבד דהתם י"ל ג"כ הטעם דלא לעוגנא כל כך כי הרבה חששו חז"ל לתקנת עגונת ואפשר דגם זה נכלל בלשון הש"ס שהווי מצוה לא משהיין. ובזה יש לדחות ג"כ מ"ש בתשובת תרומת הדשן סי' ל"ה ראי' מסוגיא זו ע"ש. ומ"מ לענין דינא דעתו עיקר שם כמה שפסק בש"ע בא"ח סי' תכ"ו כל היכא דראוי להסתפק שתעבור המצוה אין משהיין אותה אפי' כדי לעשות מן המובחר וכן הסברא נותנת אף דראייתו אינו מוכרחת גם בתשובת בית יעקב סי' קמ"ב דף ק"ד ע"ג מפקפק על ראיות של תרומת הדשן מדרכי' שונים ע"ש ורוצה לחלק וז"ל הא דאמרין בהחולץ שהווי מצוה לא משהיין היינו דוקא לזמן מרובה אבל לזמן מועט משהיין (וכה"ג נוטה קצת לשון התוס' בס"י ל"ה דלזמן מרובה חיישינן שמא ימות ובחשש זה שמא ימות צריך עיון מכמה סוגיות הש"ס ריש יומא בפלוגתא דשמא תמות אשתו ובסוכה דף כ"ג וכו"ד ובש"ס ותוספ' דעכו"ם וקידושין גבי לעול' ישלש אדם ומי ידע כמה חיי יע"ש ובר מן כל דין זו היא חששא רחוקה דכל שחשב לעשו' מצוה מן המובחר ונאנס מעלה עליו הכתוב כאלו עשה כדאית' בריש ברכות) ע"ש שכתב עפ"ז כמה חילוקי דינים ובדאי נעלם ממנו סוגיא דפ' החולץ דף מ"ז ע"ב קבל עליו אותו מיד מ"ט שהווי מצוה לא משהיין הרי דצריך לעשות המצוה מיד ולא משהיין כלל ומ"מ מיד דקאמר בש"ס לאו דוקא אלא כל שעושה מצוה באותו יום ג"כ מקרי מיד וכמבואר במתני' פ"ט דטהרות ע"ש דפי' /בפי' / הר"ש והרע"ב וכן מבואר בח"מ סי' ק"צ סעי' ט"ז פסק בתשובת צמח צדק סי' ק"ך הנשבע לשלם מיד זמנו כל היום וה"ה כאן ומכל מקום זרזין מקדימין והיינו מצפרא כדאשכחן באברהם ועכשיו נהגו כל העולם כזרזין/ כזרזין/ לענין מילה להקדים מצפרא אבל יותר מאותו יום ודאי דהוי בכלל שהווי מצוה ולא משהיין אם לא שכוונתו לעשות מצוה מן המובחר אז מותר לשהות אפי' זמן מרובה כל שודאי לו שיבא לידו מצוה מן המובחר דזה ג"כ זרזין ועומד הוא לעשות מצוה מן המובחר ומחשבתו הטובה מצרף למעשה וראי' לזה מהא דאיתא ביומא דף ו' ע"ב היכא דאיכא טמאי' וטהורים בהאי בית אב כולי עלמא לא פליגי דטהורי' עבדי טמאים לא עבדי כי פליגי לאהדורי לאתויי טהורין מבית אב אחריני רב נחמן אמר היתר היא בצבור ולא מהדרין ורב ששת אמר דחוייה בצבו' מהדרין הרי להדיא היכא דדחוייה היא בצבור מהדרין אחר כהן אחר אף דאיכא שהווי מצוה בזה קודם שימצא להדר אחר כהן אחר אפ"ה לעשות מצוה מן המובחר עדיף וגדולה מזו מצינו בפ"ק דסנהדרין דף י"ב ע"ב דאי אמרינן טומאה דחוייה /דחוייה/ היא בצבור מעברין ומאחרין הקרבן כדי לעשות מן המבואר /המובחר/ אלא דלכתחלה אין מעברין השנה לדחות כל קביעו' המועדים מה"ט וכמבואר ברמב"ם פ"ז מה' ביאת מקדש זאת ועוד אחרת דאפי' מפני הגדיים וטלאיים וגוזלת /וגוזלות/ שלא פירחו אף על פי שאין מעברין בשביל זה לבד לדחות כל המועדות מקביעתן אעפ"כ עושין אותן סעד לשנ' כדאית' שם בסנהדרין דף י"א ע"א אף על פי שיכולין להביא כשהן קטנים שכשרים אלא ודאי דמצו' מן המובח' עדיף ומאחרין כל קביעות המועדים בשביל זה ועיין בש"ס דב"ק דף פ' ע"א מי שנדר ליקח בית בא"י ולישא איש אין מחייבין אותו ליקח מיד וכו' והא דפסק רמ"א בא"ח סי' כ"ה דאם תפילין מזומנים מידו א"צ להמתין על הציצית היינו משום דהתם לאו משום מצוה מן המובחר נגעי בה רק דראוי להקדים מצות ציצית ששקולה כנגד כל המצות או משום שהיא תדיר כמבואר בטור וב"מ מ"מ כל שאינו מצוי לפנינו ותפילין מוכנין לפנינו בודאי מצוה שבא' לידו אל יחמיצנה וליכא כאן גרעון מצוה כלל לכן נ"ל בנדון שלפנינו אם בודאי יובא לו אתרוג מהודר יותר יש להמתין על מצוה מן המובחר כנ"ל ה"ק יעקב:

רש"י מסכת חולין דף צא עמוד ב

וישכם בבקר - ולא קודם היום ואף על גב דלאו יחיד הוה וכ"ש יחיד.

פני יהושע מסכת פסחים דף ד עמוד א

שם וכ"ת זריזין מקדימין למצות ניבדוק מצפרא. וקשיא לי דמעיקרא דבעי למימר טעמא משום זריזין מאי קסבר, אי סבר דבדיקה זו יש לה סמך מדאורייתא וכשיטת הר"ן ז"ל וכמו שפירשתי דבריו לעיל [ב' ע"א] דכתיב ביום הראשון תשביתו ומצינו י"ד שנקרא ראשון דמעיקרא ולית ליה דרשא דביום או אך חלק, א"כ מאי איריא משום זריזין ותיפוק ליה דעיקר מצותו בכך דמתחלת ליל י"ד נקרא ראשון ומאי מקשה נמי ונבדוק מצפרא דהא לא דמי למילה שאין זמנה בלילה כלל ומש"ה הוי זריזין מצפרא, ולוישכם אברהם בבוקר נמי לא דמי כיון שלא נקבע לו זמן משא"כ הכא תחלת זמנו בלילה וכמה מצות דאורייתא ודרבנן זמן מתחלת הלילה, ואי קסבר שאין לבדיקת חמץ זמן קבוע כלל לא מדאורייתא ולא מדרבנן כעין דאורייתא אלא משום חשש בל יראה כשיטת רש"י או משום דילמא אתי למיכל כשיטת התוספות או שנאמר דיש לה סמך מדאורייתא די"ד נקרא ראשון אלא דביום כתיב ולא בלילה א"כ מעיקרא מאי ס"ד לומר דזריזין דאכתי אמאי קבעו תחלת ליל י"ד טפי משאר ימים ולילות ויכול אפילו מר"ח או משלשים יום לפני פסח לכל חד כדאית ליה, אלא על כרחך דכל כמה דנוכל לאחר זמן הבדיקה טפי עדיף שלא יצטרך לחזור ולבדוק וא"כ לא שייך הכא ענינא דזריזין כלל כיון דלא מטי זמן חיובא כלל, ומוישכם אברהם בבוקר נמי לא שייך למילף דשאני התם דע"י הזריזות לילך לדרכו יקדים המצוה עצמה משא"כ הכא וכי מקשה ונבדוק מצפרא לא הוי צריך לאתויי ראייה אלא מגופא דביום כתיב. ויש ליישב בדוחק דקס"ד דודאי עיקר מצות תשביתו היינו השבתה ממש מדכתיב אך חלק אלא דמ"מ תקנו חכמים שיזרזו עצמו למצוה שיהא מושבת ועומד בזמנו וקבעו זמן הזריזים בליל י"ד משום דמצינו מיהא די"ד נקרא ראשון דמעיקרא משמע שכל היום יתעסק בהכשר המצוה שיהא בזמנה והכי איתא להדיא בירושלמי בריש מכילתין, אלא דמייתי תו קרא אחרינא בראשון בי"ד לחדש ואם אינו ענין לאכילת מצה תנהו ענין לביעור חמץ וא"כ ממילא שמעינן דאיכא למימר דכל יום י"ד בכלל התחלת הביעור שהוא מכשירי מצוה ולפי"ז מקשה שפיר ונבדוק מצפרא ומייתי מאברהם דמשום מכשירי מצוה לא שייך זריזים בלילה, כן נראה לי. מיהו לפי גירסת הרי"ף ז"ל יתיישב יותר דגריס וכ"ת זריזין דתניא כל היום כו' ונבדוק מצפרא, וכתב הר"ן ז"ל דמסברא מקשה הכי, ואם כן יש לפרש כדפרישית דנהי דמוישכם לא משמע שאין להקדים בלילה מ"מ מסברא מקשה הכא כיון דאין זמנה בלילה ואכתי לא מטי זמן חיובא לא שייך זריזין אלא בצפרא דביום כתיב ודו"ק: